

УДК 94(44):[314.151.3-054.73:355.4.012(470+571:477)]“2022/2023”
DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/his.2025.59.13736>

ПИТАННЯ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ В ОФІЦІЙНОМУ ДИСКУРСІ ФРАНЦУЗЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ (2022–2023 рр.)

Богдана СИПКО

Львівський національний університет імені Івана Франка
кафедра світової історії модерного часу
вул. Університетська, 1, Львів, 79000, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3136-9340>

У статті на основі стенограм виступів і інтерв'ю французьких профільних міністрів, а також інформаційних звітів Сенату та Національної Асамблеї проаналізовано, як питання українських біженців було представлено в офіційному дискурсі Французької Республіки на початковому етапі широкомасштабного вторгнення Росії. В основу роботи покладено принципи історизму, есенціалізму та холізму. Встановлено, що міністр внутрішніх справ Франції Жеральд Дерманен був одним з ініціаторів застосування щодо українських біженців процедури тимчасового захисту в межах Європейського Союзу, яка передбачала право вибору країни перебування та соціальний пакет (допомога з поселенням, навчання дітей, медичне страхування, право на працю тощо). Попри те, що у Франції напередодні широкомасштабного вторгнення була лише невелика українська діаспора, 9 березня 2022 р. Генеральний секретаріат оборони та національної безпеки Республіки прийняв національну стратегію прийому осіб, переміщених з України, яка сконцентрована на чотирьох постулатах: поселення та забезпечення житлом, навчання дітей, надання медичних і соціальних послуг, доступ до ринку праці. На національному рівні було поєднано державну допомогу, підтримку громадських організацій і французького суспільства загалом, що стало можливим завдяки суспільному консенсусу щодо необхідності підтримки України у захисті від російської агресії. Встановлено, що основними лейтмотивами виступів французьких міністрів було наголошення на кількох аспектах: необхідність допомоги українцям, як європейцям; підтримка українських жінок і дітей у момент, коли чоловіки воюють за безпеку європейського континенту. Прикметно, що у кожному коментарі підкреслювався тимчасовий характер допомоги – доки в Україні триває війна. У перший рік широкомасштабної війни акцент робили на нагальних потребах – забезпечення тимчасовим житлом і освіта дітей. З початку 2023 р. перейшли до наступного етапу – сприяння працевлаштуванню дорослих, для чого необхідним було вивчення ними мови, а також переселення українців, які доти мешкали в приватних будинках французів у альтернативне житло.

Ключові слова: біженці, глобальна безпека, Україна, імміграційна політика, російсько-українська війна, українська діаспора, Французька Республіка, французький політикум.

Постановка проблеми. Початок широкомасштабного російського вторгнення в Україну 24 лютого 2022 р. не лише завдав удару усталеній системі європейської безпеки, а й кинув безпрецедентний після Другої світової війни міграційний виклик. Мільйони українських жінок і дітей, люди похилого віку, тікали до країн Європейського Союзу в пошуку захисту та безпеки. Закономірно, що першими відгукнулися та надали допомогу країні-сусіді України, зокрема, Польща, Словаччина, Румунія, Угорщина та Молдова. У перші місяці широкомасштабної війни Польща перетворилася у потужний гуманітарний хаб, через який пройшло понад 3,5 млн українців. Але й інші країни, зокрема, і Французька Республіка долучилися до прийому українських біженців, надаючи їм тимчасовий захист на своїй території. До початку широкомасштабного вторгнення на території Франції мешкала нечисленна українська діаспора, що нараховувала близько 17 тис. осіб. Станом на червень 2024 р., за даними Євростату, 61 820 українців користувалися режимом тимчасового захисту у Франції (у листопаді 2023 р. їх було понад 65 тис.)¹, також українці часто розглядали Республіку, як транзитну територію на шляху до Великої Британії, або Іспанії. Тому, у Францію в'їжджала більша кількість українців, аніж потім реєструвала там режим тимчасового захисту. Попри це, українська спільнота у Франції у 2022–2024 рр. зросла в чотири рази.

Метою статті є проаналізувати, як питання українських біженців було представлено в офіційному дискурсі Французької Республіки на початковому етапі широкомасштабного вторгнення.

Аналіз досліджень. У 2023 р. в Інституті історії України НАН України побачила світ монографія українських істориків Степана Віднянського й Андрія Мартинова “Російсько-українська війна та міжнародне співтовариство”, в якій здійснена спроба проаналізувати динаміку змін політики європейських, північно- та південно-американських, азійських та африканських країн щодо російсько-української війни. Однак, з огляду на масштаб завдань, Франції виділено п'ять сторінок, а питання

¹ “Beneficiaries of temporary protection at the end of the month by citizenship, age and sex - monthly data” accessed September 18, 2024, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/migr_asytpsm__custom_12429387/default/table?lang=en

українських біженців згадано одним реченням². Мілітарні аспекти російсько-української війни детально вивчав Центр досліджень воєнної історії Збройних Сил України при Генеральному штабі Збройних Сил України, зокрема, окремої уваги заслуговує їх фундаментальний довідник-каталог “Зброя російсько-української війни 2022–2023”, у якому серед іншого звернуто увагу і на французькі зразки озброєння, передані Україні³. Значна кількість публікацій присвячена порушенню та поступовій видозміні геополітичного балансу після початку широкомасштабного вторгнення. Однак, місце України у політичному дискурсі П’ятої республіки залишається недостатньо вивченим. Тому пропонується увазі читача стаття є складовою ширших студій авторки щодо еволюції сприйняття України політикумом П’ятої республіки⁴ та побудована на широкій джерельній базі (офіційні заяви, інтерв’ю, інформаційні звіти профільних комісій). Підставові положення статті були апробовані на Міжнародній науковій конференції “*Ukraine – 20 lat po Pomarańczowej rewolucji bezpieczeństwo Europy i świata w XXI wieku w kontekście wojny na Ukrainie*”, що відбулася у Кракові 16–17 квітня 2024 р.

Виклад основного матеріалу. Попри наявність у Франції невеликої української діаспори (до 17 тис. на початок 2022 р.) Республіка вирішила активно долучитися до загальноєвропейської ініціативи допомоги Україні, зокрема, прийому українських біженців. Уже 27 лютого 2022 р. міністр внутрішніх справ Франції Жеральд Дарманен (із 2020 р.), виступаючи на надзвичайному засіданні міністрів внутрішніх справ країн ЄС, наголосив, що вже понад 300 тис. українців в’їхали у сусідні країни, а тому необхідно обдумати, який статус надати українським біженцям, й забезпечити належну підтримку Польщі та сусіднім країнам. Прикметно, що Ж. Дарманен згадав про режим тимчасового захисту, який був прийнятий щодо Косово в 2001 р., а також підкреслив, що Франція готова приймати українців⁵.

Виступаючи на телебаченні 28 лютого 2022 р., міністр із питань Європи та закордонних справ Жан-Ів Ле Дріан (2017–2022) наголосив, що українці є європейцями за культурою та цінностями, а тому президент Володимир Зеленський зробив правильний політичний крок, подавши того дня заявку на вступ України до Європейського Союзу. Крім того, за словами міністра, вже понад пів мільйона українців, в основному жінок і дітей, покинули країну, ще кілька мільйонів рухалися на захід. Тому, 1 березня 2022 р. Ж.-І. Ле Дріан планував із німецьким колегою відправитися у Польщу, аби оцінити гуманітарні хаби⁶.

3 березня 2022 р. Ж. Дарманен дав розлоге інтерв’ю *France Inter* про розробку європейської політики допомоги українським біженцям. Понад мільйон українців покинули свою країну, а ЄС готувався до прийому 7–10 млн у найближчі тижні за процедурою тимчасового захисту, яка передбачала підтримку від шести місяців до трьох років, залежно від потреби. З огляду на це, префектам у Франції доручили розпочати кампанію пошуку житла для українських біженців, яких на той час в’їхало 800 осіб, часто транзитом у Велику Британію та Іспанію. Цікаво, що журналістка Александра Бенсайд вважала політику щодо українців несправедливою, роблячи міністру гострі ремарки на кшталт того, що в Лівії теж війна, але до України особливі підходи через те, що “*Європа*

² Степан Віднянський і Андрій Мартинов, *Російсько-українська війна та міжнародне співтовариство*. (Київ: Інститут історії України, 2023), 101.

³ *Зброя російсько-української війни 2022–2023 років: Довідник-каталог основних зразків озброєння та військової техніки, які застосовувалися протиборчими сторонами під час відсічі широкомасштабного вторгнення РФ в Україну (24.02.2022–30.06.2023)*. (Київ: Ліра-К, 2023).

⁴ Богдана Сипко, “Ключові тези інформаційного звіту Сенату “Україна: рік війни. Які уроки для Франції?””, *Історичні пам’ятки Галичини. Матеріали VIII Краснавної конференції (3 травня 2023 р.)* (2023): 182–185; Богдана Сипко, “Російсько-українська війна у світлі роботи Комісії закордонних справ Національної Асамблеї Французької Республіки (2014–2023)”, *Народознавчі зошити* 1 (175) (2024): 109–118, DOI <https://doi.org/10.15407/nz2024.01.109>; Богдана Сипко, “Суверенізація України крізь призму протоколів засідань Національної Асамблеї Франції”, *Народознавчі зошити* 4 (160) (2021): 775–782, DOI <https://doi.org/10.15407/nz2021.04.775>; Богдана Сипко, “Україна в офіційному дискурсі Французької республіки (2014–2022)”, *Народознавчі зошити* 1 (169) (2023): 126–146, <https://doi.org/10.15407/nz2023.01.126>; Богдана Сипко, “Українське питання в інформаційних звітах профільних комісій французького Сенату (2013–2023)”, *Наукові зошити історичного факультету Львівського університету. Збірник наукових праць* 24 (2023): 135–147, DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/fhi.2023.24.4012>; Богдана Сипко, “Французька військова матеріально-технічна допомога в оцінці комісії національної оборони та збройних сил Національної асамблеї”, *Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції “Україна та цивілізаційні виклики: долаючи лихоліття війни (1914–2024)” 12 березня 2024 р., Львів*. (Львів: ЛНУ імені І. Франка, 2024): 164–168.

⁵ *Déclaration de M. Gérald Darmanin, ministre de l’intérieur, sur les réfugiés ukrainiens, à Bruxelles le 27 février 2022*, accédé le 3 avril 2024, <https://www.vie-publique.fr/discours/284132-gerald-darmanin-27022022-refugies-ukrainiens>

⁶ *Entretien de M. Jean-Yves Le Drian, ministre de l’Europe et des affaires étrangères, à BFM TV le 28 février 2022, sur le conflit en Ukraine, les sanctions économiques contre la Russie, la situation des Français résidant en Ukraine, le transfert de l’Ambassade de France et l’accueil des réfugiés ukrainiens*, accédé le 3 avril 2024, <https://www.vie-publique.fr/discours/284180-jean-yves-le-drian-28022022-conflit-en-ukraine-sanctions-eco-russie>

гостинно розкриває обійми лише, коли йдеться про білих християн”, навіть не здійснюючи обшуки на кордонах⁷. На що Ж. Дарманен відповів, що всі, хто виїжджатиме з України, незалежно від походження, зокрема, і 15 тис. індійських студентів, будуть прийняті в ЄС. Інтерв'юерку також обурювало, що українські біженці отримали право безкоштовно користуватися потягами французької залізниці, адже ніхто більше не мав таких преференцій. На що міністр розповів, про всі складності дороги для жінок, дітей і інвалідів на шляху до Франції. Відзначимо, що підкреслено доброзичливе ставлення французьких чиновників до прийому українських біженців і надалі викликало обурення у частини французьких мусульман. Так, друкований орган партії Об'єднання мусульманських демократів Франції (*Union démocrates musulmans de France – UDMF*) *Le foulard déchaîné* у вересні 2022 р. писав, що президент Республіки Еммануель Макрон намагається перетворити “конфлікт України і Росії” у “війну для всіх французів”⁸. Із загостренням ситуації на Близькому Сході після 7 жовтня 2023 р., зокрема, новими спробами Ізраїлю знищити терористичні осередки ХАМАС у Секторі Газа, ставлення частини французьких мусульман до українців лише погіршилося, оскільки маніпулятивно протиставлялася політика Франції щодо України та Палестини: “мобілізовані з українцями, байдужі до палестинців”⁹.

4 березня 2022 р. Європейський Союз затвердив процедуру тимчасового захисту для українців, яка передбачала право вибору країни перебування та соціальний пакет (допомога з поселенням, навчання дітей, медичне страхування, право на працю). У Франції координувати процес прийому українських біженців Президент Еммануель Макрон доручив міністру з питань громадянства Марлен Шіяппі (2020–2023). Станом на 8 березня Україну покинуло 2 млн осіб, але у Францію прибуло лише 5 тис. осіб. Профільний міністр, як і інші французькі урядовці, неодноразово підкреслювала, що немає верхньої межі, Республіка прийме всіх бажаючих українців¹⁰. Французький уряд створив двомовний сайт <https://parrainage.refugies.info> який мав два інтерфейси: український “Франція для України”¹¹ та французький “Pour l’Ukraine”¹². У першому випадку українці могли легко знайти інформацію, куди необхідно звертатися для отримання допомоги після прибуття до Франції, у другому – різні категорії французів (приватні особи, асоціації, підприємства) могли зголоситися для надання допомоги українцям, зокрема запропонувати своє житло. Через цю платформу відгукнулося близько 100 тис. французів¹³.

Для нормалізації роботи у XVIII окрузі Парижа створили пункт прийому. За словами М. Шіяппі, туди зверталися, в основному, жінки з дітьми, дуже рідко чоловіки з сім'ями. Оскільки серед українських біженців було багато вагітних жінок, а також немовлят і хворих дітей, які важко перенесли далеку дорогу, міністр подякувала за допомогу Французькому комітету Червоного хреста, а також громадським організаціям *France Terre d’Asile*, *Emmaus*, *France horizon*, які традиційно підтримували людей у важких життєвих ситуаціях.

Таким чином, Республіка вирішила поєднати державну допомогу, підтримку громадських організацій і французького суспільства загалом, що було можливим лише завдяки суспільному консенсусу щодо необхідності підтримки України у захисті від російської агресії. Так, делегований міністр із питань успішності Бріджит Клінкерт (2020–2022) розповіла, що також приймала групу українських біженців у своєму ельзаському будинку в Кольмарі. Усі, з ким вона спілкувалася, висловлювали побажання, як тільки дозволить безпекова ситуація, повернутися до України. Найбільшою проблемою на шляху тимчасової інтеграції українок у французький ринок праці, на думку міністерки, було незнання французької мови. Проте, за її словами, навіть поки жінки вивчають мову, частина з них може виконувати роботи, які не вимагають лінгвістичних компетенцій¹⁴.

⁷ Interview de M. Gérald Darmanin, ministre de l'intérieur, à France Inter le 3 mars 2022, sur la mise en place du dispositif européen d'accueil des réfugiés ukrainiens, accédé le 3 avril 2024, <https://www.vie-publique.fr/discours/284243-gerald-darmanin-03032022-ue-accueil-refugies-ukrainiens>

⁸ *Le foulard déchaîné*. № 3 (Le Hors série de la rentrée), 2022, 18.

⁹ *Le foulard déchaîné*. № 6 (Le Hors série spécial Palestine), 2023, 18.

¹⁰ Interview de Mme Marlène Schiappa, ministre de la citoyenneté, à France Info le 8 mars 2022, sur les réfugiés ukrainiens, l'égalité femmes-hommes, le harcèlement de rue et l'élection présidentielle, accédé le 3 avril 2024, <https://www.vie-publique.fr/discours/284397-marlene-schiappa-08032022-refugies-ukrainiens>

¹¹ <https://parrainage.refugies.info/ukraine/>

¹² <https://parrainage.refugies.info/mengager-pour-lukraine/index.html>

¹³ Conseil des ministres du 16 mars 2022. Les réfugiés ukrainiens, accédé le 4 avril 2024, <https://www.vie-publique.fr/discours/284428-conseil-des-ministres-16032022-refugies-ukrainiens>

¹⁴ Interview de Mme Brigitte Klinkert, ministre déléguée à l'insertion, à BSmart le 15 mars 2022, sur l'insertion professionnelle et scolaire, le contrat d'engagement jeune, France relance et l'accueil des réfugiés Ukrainiens, accédé le 4 avril 2024, <https://www.vie-publique.fr/discours/284689-brigitte-klinkert-15032022-insertion-professionnelle-scolaire-ukrainien>

22 березня 2022 р. міжміністерська комісія з питань українських біженців, яка до того збиралася щодня під головуванням прем'єр міністра Жана Кастекса (2020–2022), відзначила, що потік потребуючих захисту зменшився. Уже 3,5 млн покинули Україну, з них 26 тис. в'їхало у Францію, зокрема, 10,5 тис. отримали режим тимчасового захисту, із них – 40 % у регіонах Іль-де-Франс або Морські Альпи. 2 433 українські дітини записалися у французькі школи. Уряд резервно підготував 8 тис. місць у школах та 8 тис. у вищих навчальних закладах для українців¹⁵. Через два дні, виступаючи у Ніцці, яка стала одним з основних пунктів прийому українців (3 тис. дозволів на тимчасове перебування у регіоні, 260 дітей пішли у міські школи), прем'єр міністр навів оновлені дані про 30 тис. українців, які приїхали до Франції та 12 636 оформлених дозволів на тимчасове перебування. Ж. Кастекс погодився, що прийом українців – це виклик для Франції, адже непросто навіть перекладачів знайти, але ці біженці потребують підтримки, оскільки їх чоловіки залишилися в Україні стримувати російську загрозу¹⁶.

Наприкінці березня 2022 р. міністри внутрішніх справ країн ЄС створили комісію з допомоги українським біженцям, яка працювала у чотирьох сферах:

- фінансовий виклик;
- логістичний виклик;
- питання безпеки;
- реєстрація усіх українців, які звертаються за допомогою в межах ЄС¹⁷.

Станом на початок травня 2022 р., за словами міністра житлової політики Емануелі Варгон (2020–2022), 70 тис. українців перетнули французький кордон, 30 тис. отримали у Республіці житло від держави (готелі, кемпінги, гуртожитки тощо), а ініційована урядом інтернет-платформа <https://parrainage.refugies.info> мобілізувала 70–80 тис. місць для поселення у приватному секторі¹⁸.

26 жовтня 2022 р. у Президії Національної Асамблеї Франції було зареєстровано звіт № 273, підготований членом Комісії закордонних справ Ніколя Метцдорфом, третій розділ якого називався: “Прийом переміщених українців* у Франції”. Готуючи цей документ, депутат 7–8 жовтня 2022 р. здійснив поїздку до Києва, де зустрівся з Надзвичайним і Поважним Послом Франції в Україні Етьєном де Понсеном (2019–2023), українським омбудсменом Дмитром Лубінцем (із 2022) і низкою українських депутатів, а також відвідав департамент Морські Альпи.

У звіті підкреслено, що ще 9 березня 2022 р. Генеральний секретаріат оборони та національної безпеки Франції (*Secrétariat général de la défense et de la sécurité nationale*), який з 1906 р. підпорядковується главі уряду, прийняв національну стратегію прийому осіб, переміщених з України, яка сконцентрована на чотирьох постулатах:

- поселення та забезпечення житлом;
- доступ до школи;
- доступ до медицини та соціальних послуг;
- доступ до ринку праці¹⁹.

¹⁵ *Déclaration de M. Jean Castex, Premier ministre, sur l'accueil des réfugiés ukrainiens, Paris, 22 mars 2022*, accédée le 5 avril 2024, <https://www.vie-publique.fr/discours/284610-jean-castex-22032022-accueil-des-refugies-ukrainiens>

¹⁶ *Déclaration de M. Jean Castex, Premier ministre, sur l'accueil des réfugiés ukrainiens, la délivrance d'autorisations provisoires de séjour, l'hébergement d'urgence, la scolarisation des enfants et les aides de l'État versées aux associations et aux collectivités locales*, accédée le 6 avril 2024, <https://www.vie-publique.fr/discours/284643-jean-castex-24032022-accueil-des-refugies-ukrainiens-aides-de-letat>

¹⁷ *Déclaration de M. Gérald Darmanin, ministre de l'intérieur, sur l'organisation de l'accueil des réfugiés ukrainiens au sein de l'Union européenne, à Bruxelles le 28 mars 2022*, accédée le 6 avril 2024, <https://www.vie-publique.fr/discours/284653-gerald-darmanin-28032022-accueil-des-refugies-ukrainiens-au-sein-de-l-ue>

¹⁸ *Interview de Mme Emmanuelle Wargon, ministre du logement, à Public Sénat le 9 mai 2022, sur l'accueil des réfugiés ukrainiens, le deuxième quinquennat d'Emmanuel Macron et les élections législatives*, accédé le 3 avril 2024, <https://www.vie-publique.fr/discours/285104-emmanuelle-wargon-09052022-accueil-refugies-ukrainiens-reelection-macron>

* Що ж стосується термінології, то в одному з інтерв'ю Марієль Шіаппа пояснила, чому щодо українців коректніше використовувати термін “переміщені” (*déplacés*), а не “біженці” (*réfugiés*). Для отримання статусу “біженця” потрібно більше часу, крім того, “біженець” не може в будь-який час за власним бажанням повернутися на Батьківщину, в той час як українці вільні перетинати кордон на власний розсуд. Див.: *Interview de Mme Marlène Schiappa, ministre de la citoyenneté, à Europe 1 le 15 mars 2022, sur l'élection présidentielle, la situation en Corse et les réfugiés ukrainiens*, accédé le 3 avril 2024, <https://www.vie-publique.fr/discours/284588-marlene-schiappa-15032022-election-presidentielle>

¹⁹ Tome VII “Immigration, asile et intégration”. *Avis présenté au nom de la Commission des affaires étrangères sur le projet de la loi de finances pour 2023 (l'273) enregistré à la Présidence de l'AN le 26 octobre 2022*. (Paris: Assemblée Nationale, 2022), 17.

3 лютого 2022 р. у Францію в'їхало більше 105 тис. українців, багато “вторинних”, тобто осіб, які початково реєстрували тимчасовий захист в Іспанії та ФРН, що ставило Францію на шосте місце за прийомом переміщених українців (3,3 % усіх). 40 % українських біженців у Франції були зосереджені в Іль-де-Франсі та Морських Альпах²⁰. Діяли регіональні хаби з прийому українців у Парижі (XVIII округ), Страсбурзі, Ніцці та Ліоні. Як не дивно, прибуття українців дозволило створити додаткові робочі місця у префектурах – 136 навесні та 32 влітку 2022 р. Йшлося про чиновників та соціальних робітників, які допомагали новоприбулим оформити документи й адаптуватися до нових реалій. Для того, аби краще орієнтуватися, скільки реально українців залишалося у Франції, уряд прийняв рішення, що переміщені особи мали кожні 6 місяців перереєструватися у префектурі свого департаменту. Як виявилось, близько 85 % українців поновлювали свої дозволи²¹. Н. Метцдорф відзначив активну співпрацю з Французьким комітетом Червоного хреста, який надавав фінансову допомогу українцям, які ще не встигли все оформити для одержання належних виплат. Для цих потреб МКЧХ залучив 6 млн євро.

Що ж стосується забезпечення житлом, за підрахунками Н. Метцдорфа, 18 % українців одержали автономне житло від держави, 16 % – колективне державне, 13 % користувалися помешканнями, наданими громадськими організаціями, 55 % не користувалися допомогою з поселенням²². Французька сім'я, яка приймала українців, отримувала дотацію у розмірі 150 євро на місяць. У різний період 5–12 тис. сімей приймали переміщених українців, на що уряд виділив 100 млн євро. Майже всі прибулі отримали медичне страхування (понад 100 тис. осіб), діти шкільного віку відвідували навчальні заклади (17 700 українських дітей було охоплено французькою системою освіти станом на 6 вересня 2022 р.). Через мовний бар'єр ситуація з працевлаштуванням була гіршою. Станом на 14 вересня 2022 р. лише 10 900 дорослих українців були зареєстровані на Біржі праці, а 10 тис. працювали (35 % – у житловій сфері та закладах харчування, 11 % – адміністративних структурах, 9 % – торгівлі, 7 % – будівництві)²³.

Згідно процедури, перед винесенням на розгляд Президії, звіти мають бути обговорені на засіданні профільної комісії Національної Асамблеї. Беручи участь в обговоренні цього документа, депутат від Національного Зібрання (партія- правонаступниця ультраправого Національного Фронту) Мішель Гінію висловив занепокоєння збільшенням витрат на біженців: *“українські біженці вже становлять понад 105 тис. на нашій території, а це співмірно населенню міста Нансі. На жаль, ситуація не покращуватиметься. Якщо настане мир, чи не краще наголошувати на п'ятому пункті, тобто поверненні? Україні для відбудови потрібні будуть українці”*²⁴. Тобто, як бачимо, ультраправі поширили свою традиційну антиіммігрантську риторику і на українців.

Напередодні першої річниці широкомасштабного вторгнення питання переміщених українців знову стало предметом обговорення. Так, 23 лютого 2023 р. під час візиту до центру прийому українських біженців в Есонні, прем'єр міністр Елізабет Борн (2022–2024) підкреслила, що стало зрозуміло, що війна так скоро не завершиться, а тому ініціативи переходять до нового етапу – вивчення мови та працевлаштування²⁵. Наступного дня державний секретар із питань громадянства Соня Бакес (2022–2023) подякувала громадським організаціям і простим французьким сім'ям за допомогу в прийомі українців. За її словами, 30 тис. українців зі 115 тис. новоприбулих були поселені у домівках французів. У своєму виступі С. Бакес зазначила, що така політика щодо українських біженців розглядалося, як тимчасовий захід, але сьогодні держава повинна шукати якесь постійне рішення цього питання та вкладати кошти у житлові проєкти²⁶.

Успішнішою була французька політика в освітній сфері. 15 березня 2023 р. у Президії Сенату було зареєстровано інформаційний звіт № 427 про навчання нефранкомовних учнів, підготований

²⁰ Tome VII “Immigration, asile et intégration”..., 18–19.

²¹ Ibid, 20.

²² Ibid. P. 21.

²³ Ibid. P. 23.

²⁴ Ibid. P. 52.

²⁵ *Déclaration de Mme Élisabeth Borne, Première ministre, sur l'accueil des réfugiés ukrainiens, Bures-sur-Yvette (Essonne) le 23 février 2023*, accédée le 7 avril 2024, <https://www.vie-publique.fr/discours/288341-elisabeth-borne-23022023-accueil-des-refugiés-ukrainiens>

²⁶ *Interview de Mme Sonia Backès, secrétaire d'État chargée de la citoyenneté, à France Info le 24 février 2023, sur l'accueil de réfugiés ukrainiens en France*, accédé le 7 avril 2024, <https://www.vie-publique.fr/discours/288398-sonia-backes-24022023-refugiés-ukrainiens-en-france>

сенатором Жераром Л'юнге²⁷, з якого можна почерпнути цікаву інформацію про мовну підготовку українських дітей. Згідно французького законодавства, на це навчання учнів-нефранкофонів відводиться до двох років. Програма підготовки передбачає інтенсивний курс французької мови не менше 9 годин на тиждень у молодшій школі та 12 годин у середній паралельно з відвідуванням звичайних уроків у класі, куди записаний учень. Ці курси коштують державі 2 800 євро на учня, з яких 98 % іде на оплату праці викладачів²⁸. У листопаді 2022 р. у французьких школах навчалося 20 075 українських учнів, зокрема, 54 % у початковій школі, 33 % у коледжах та 10 % у ліцеях. Це означало на третину більше аллофонів, аніж у 2020/2021 н. р. і витрати сягнули 25 млн євро на їх навчання²⁹. Тобто, кожен четвертий нефранкомовний учень у Республіці був українцем. Також станом на 12 травня 2022 р. Франція працевлаштувала 97 українських вчителів-біженців, які володіли французькою мовою на належному рівні та викладали в Україні різні дисципліни³⁰.

Варто відзначити, що питання, пов'язані з прийомом українських біженців, стали предметом жвавого обговорення у середовищі французьких сенаторів, які намагалися, зокрема, і шляхом подачі офіційних запитів, змусити профільні міністерства працювати ще ефективніше. Наведемо низку прикладів. Так, ще 10 березня 2022 р. сенатор від Сони та Луари Фаб'єн Жене передав у Міністерство з питань Європи та закордонних справ запит про необхідність покращення процедури збору гуманітарної допомоги та логістичних ланцюжків її передачі з французьких комун потребуючим особам. Сенатор звернув увагу, що місцева влада намагається тримати ці процеси на контролі, але без належної координації з міністерства, втрачається час³¹. Однак, відповіді Ф. Жене так і не отримав, ймовірно, через велику кількість запитів і невідповідного адресата (коректніше було спрямувати питання у міністерство з питань громадянства).

Сенатор від Мозелю Жан-Марі Мізон 14 липня 2022 р. зробив звернення до глави уряду Елізабет Борн, в якому наголосив на обов'язку французів, виходячи з основоположного принципу братерства, приймати українців, які тікають від російської агресії. Одночасно сенатор зазначив, що ефективнішого реалізації державної політики щодо біженців необхідна міжміністерська координація³². Відповідь надійшла шойно 15 лютого 2024 р. від Міністерства внутрішніх справ і заморських територій про те, що з огляду на глибину проблеми була активована міжміністерська кризова комісія Україна, яка складалася з експертів із профільних міністерств і виконувала три основні завдання: налагодження міжміністерської координації, систематизація наявної інформації та розробка перспективних планів виходу з кризи. Міжміністерська інструкція від 10 березня 2022 р. (розроблена на основі національної стратегії прийому українців, прийнятої 9 березня 2022 р. Генеральним секретаріатом оборони та національної безпеки Франції), погоджена міністрами внутрішніх справ, солідарності, охорони здоров'я, та делегованими міністрами житлової політики та громадянства, зобов'язала префектів координувати діяльність на місцях. За висновками міністерства, за два роки функціонування ця схема добре себе зарекомендувала³³.

Сенатор від Морської Сени Паскаль Мартен двічі 21 квітня 2022 р. і 28 липня 2022 р. передавав запити у міністерство економіки та фінансів про те, що хоча французи свідомі люди та допомагають українцям добровільно, добре би було їх додатково заохотити податковими пільгами³⁴. І, врешті, 24 листопада 2022 р. дочекався відповіді, що міністерство вважає податкові пільги невідповідним інструментом, який може дискредитувати альтруїзм французів, які щиросердно допомагали українцям від 24 лютого 2022 р., натомість з осені 2022 р. запроваджено виплати для французьких

²⁷ *Rapport d'information № 427 fait au nom de la Commission des finances pour suite à donner à l'enquête de la Cour des comptes, transmise en application de l'article 58-2 de la LOLF sur la scolarisation des élèves allophones. Enregistré à la Présidence du Sénat le 15 mars 2023.* (Paris: Sénat, 2023).

²⁸ Ibid, 15 16.

²⁹ Ibid, 22.

³⁰ Ibid, 29.

³¹ "Question de M. Fabien Genet (Saône-et-Loire - Les Républicains-R)", *Le Journal Officiel de la République Française Sénat*, 10 mars 2022: 1250.

³² "Question de M. Jean-Marie Mizon (Moselle - UC)", *Le Journal Officiel de la République Française Sénat*, 14 juillet 2022: 3508.

³³ "Réponse du Ministère de l'intérieur et des outre-mer", *Le Journal Officiel de la République Française Sénat*, 15 février 2024: 560.

³⁴ "Question de M. Pascal Martin (Seine-Maritime - UC)", *Le Journal Officiel de la République Française Sénat*, 21 avril 2022: 2076; "Question de M. Pascal Martin (Seine-Maritime - UC)", *Le Journal Officiel de la République Française Sénat*, 28 juillet 2022: 3947.

домогосподарств, які приймали у себе біженців з України³⁵. Як бачимо, часто запити сенаторів адресувалися не тому міністерству, робилися запізнілі пропозиції, не повністю враховувалась поточна ситуація, але, попри все, ці звернення змушували чиновників перебувати в тонусі та демонстрували інтерес французького електорату до українського питання.

28 вересня 2023 р. статус тимчасового захисту для українців було продовжено до 4 березня 2025 р. (тобто максимальні три роки), а серед тих, хто обрав для притулку Францію, 47 % складали жінки та 34 % діти (з них 69 % – молодші 13 років)³⁶. У 2024 р. Європейська Комісія продовжила режим тимчасового захисту для українців до 4 березня 2026 р., відповідно, ці ж положення діятимуть на території Французької Республіки.

Висновкові положення. Таким чином, Французька Республіка, зокрема, її міністр внутрішніх справ Франції Жеральд Дерманен, була ініціаторкою запровадження щодо переміщених із України осіб загальноєвропейського режиму тимчасового захисту, напрацьованого ще в 2001 р. За офіційними даними, українська спільнота у Франції зросла в чотири рази: якщо на початку 2022 р. вона нараховувала 17 тис. осіб, то станом на червень 2024 р. ще 61 820 українців користувалися режимом тимчасового захисту. На національному рівні було поєднано державну допомогу, підтримку громадських організацій і французького суспільства загалом, що було можливим лише завдяки суспільному консенсусу щодо необхідності підтримки України у захисті від російської агресії. Встановлено, що основними лейтмотивами виступів французьких міністрів було наголошення на кількох аспектах: необхідність допомогти українцям, як європейцям; підтримка українських жінок і дітей у момент, коли чоловіки воюють за безпеку європейського континенту. Прикметно, що у кожному комюніке підкреслювався тимчасовий характер допомоги – доки в Україні триває війна. Важливість цієї теми для французького політикуму засвідчує й той факт, що у зареєстрованому 26 жовтня 2022 р. у Президії Національної Асамблеї звіті № 273 члена Комісії закордонних справ Ніколя Метцдорфа окремий третій розділ називався “Прийом переміщених українців у Франції”.

У перший рік широкомасштабної війни акцент робили на нагальних потребах – забезпечення тимчасовим житлом і освіта дітей. З початку 2023 р. перейшли до наступного етапу – сприяння працевлаштуванню дорослих, для чого необхідним було вивчення ними мови, а також переселення частини українців, які доти мешкали в приватних будинках французів, у альтернативне житло. Своєрідним стимулом для пристосування державної французької допомоги до нових викликів стали й постійні запити сенаторів, які часто адресувалися не тому міністерству, робили запізнілі пропозиції, не повністю враховували поточну ситуацію, але попри все вони змушували чиновників перебувати в тонусі та демонстрували інтерес французького електорату до українського питання.

REFERENCES

- “Beneficiaries of temporary protection at the end of the month by citizenship, age and sex - monthly data” accessed September 18, 2024, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/migr_asytpsm__custom_12429387/default/table?lang=en
- Conseil des ministres du 16 mars 2022. Les réfugiés ukrainiens*, accédé le 4 avril 2024, <https://www.vie-publique.fr/discours/284428-conseil-des-ministres-16032022-refugies-ukrainiens> (in French).
- Déclaration de M. Gérald Darmanin, ministre de l'intérieur, sur les réfugiés ukrainiens, à Bruxelles le 27 février 2022*, accédée le 3 avril 2024, <https://www.vie-publique.fr/discours/284132-gerald-darmanin-27022022-refugies-ukrainiens> (in French).
- Déclaration de M. Gérald Darmanin, ministre de l'intérieur, sur l'organisation de l'accueil des réfugiés ukrainiens au sein de l'Union européenne, à Bruxelles le 28 mars 2022*, accédée le 6 avril 2024, <https://www.vie-publique.fr/discours/284653-gerald-darmanin-28032022-accueil-des-refugies-ukrainiens-au-sein-de-l-ue> (in French).
- Déclaration de M. Jean Castex, Premier ministre, sur l'accueil des réfugiés ukrainiens, Paris, 22 mars 2022*, accédée le 5 avril 2024, <https://www.vie-publique.fr/discours/284610-jean-castex-22032022-accueil-des-refugies-ukrainiens> (in French).
- Déclaration de M. Jean Castex, Premier ministre, sur l'accueil des réfugiés ukrainiens, la délivrance d'autorisations provisoires de séjour, l'hébergement d'urgence, la scolarisation des enfants et les aides de l'État versées aux associations et aux collectivités locales*, accédée le 6 avril 2024, <https://www.vie-publique.fr/discours/284643-jean-castex-24032022-accueil-des-refugies-ukrainiens-aides-de-letat> (in French).

³⁵ “Réponse du Ministère de l'économie, des finances et de la souveraineté industrielle et numérique”, *Le Journal Officiel de la République Française Sénat*, 24 novembre 2022: 5890.

³⁶ *Guerre en Ukraine: un an d'accueil des réfugiés dans l'Union européenne*, accédé le 7 avril 2024, <https://www.vie-publique.fr/en-bref/288615-ue-quelle-protection-temporaire-pour-les-refugies-ukrainiens>

- Déclaration de Mme Élisabeth Borne, Première ministre, sur l'accueil des réfugiés ukrainiens, Bures-sur-Yvette (Essonne) le 23 février 2023, accédée le 7 avril 2024, <https://www.vie-publique.fr/discours/288341-elisabeth-borne-23022023-accueil-des-refugies-ukrainiens> (in French).*
- Entretien de M. Jean-Yves Le Drian, ministre de l'Europe et des affaires étrangères, à BFM TV le 28 février 2022, sur le conflit en Ukraine, les sanctions économiques contre la Russie, la situation des Français résidant en Ukraine, le transfert de l'Ambassade de France et l'accueil des réfugiés ukrainiens, accédé le 3 avril 2024, <https://www.vie-publique.fr/discours/284180-jean-yves-le-drian-28022022-conflit-en-ukraine-sanctions-eco-russie> (in French).*
- Guerre en Ukraine: un an d'accueil des réfugiés dans l'Union européenne, accédé le 7 avril 2024, <https://www.vie-publique.fr/en-bref/288615-ue-quelle-protection-temporaire-pour-les-refugies-ukrainiens> (in French).*
- Interview de M. Gérald Darmanin, ministre de l'intérieur, à France Inter le 3 mars 2022, sur la mise en place du dispositif européen d'accueil des réfugiés ukrainiens, accédé le 3 avril 2024, <https://www.vie-publique.fr/discours/284243-gerald-darmanin-03032022-ue-accueil-refugies-ukrainiens> (in French).*
- Interview de Mme Brigitte Klinkert, ministre déléguée à l'insertion, à BSmart le 15 mars 2022, sur l'insertion professionnelle et scolaire, le contrat d'engagement jeune, France relance et l'accueil des réfugiés Ukrainiens, accédé le 4 avril 2024, <https://www.vie-publique.fr/discours/284689-brigitte-klinkert-15032022-insertion-professionnelle-scolaire-ukrainien> (in French).*
- Interview de Mme Emmanuelle Wargon, ministre du logement, à Public Sénat le 9 mai 2022, sur l'accueil des réfugiés ukrainiens, le deuxième quinquennat d'Emmanuel Macron et les élections législatives, accédé le 3 avril 2024, <https://www.vie-publique.fr/discours/285104-emmanuelle-wargon-09052022-accueil-refugies-ukrainiens-reelection-macron> (in French).*
- Interview de Mme Marlène Schiappa, ministre de la citoyenneté, à France Info le 8 mars 2022, sur les réfugiés ukrainiens, l'égalité femmes-hommes, le harcèlement de rue et l'élection présidentielle, accédé le 3 avril 2024, <https://www.vie-publique.fr/discours/284397-marlene-schiappa-08032022-refugies-ukrainiens> (in French).*
- Interview de Mme Marlène Schiappa, ministre de la citoyenneté, à Europe 1 le 15 mars 2022, sur l'élection présidentielle, la situation en Corse et les réfugiés ukrainiens, accédé le 3 avril 2024, <https://www.vie-publique.fr/discours/284588-marlene-schiappa-15032022-election-presidentielle> (in French).*
- Interview de Mme Sonia Backès, secrétaire d'État chargée de la citoyenneté, à France Info le 24 février 2023, sur l'accueil de réfugiés ukrainiens en France, accédé le 7 avril 2024, <https://www.vie-publique.fr/discours/288398-sonia-backes-24022023-refugies-ukrainiens-en-france> (in French).*
- Le foulard déchaîné. № 3 (Le Hors série de la rentrée), 2022. (in French).*
- Le foulard déchaîné. № 6 (Le Hors série spécial Palestine), 2023. (in French).*
- “Question de M. Fabien Genet (Saône-et-Loire - Les Républicains-R)”, *Le Journal Officiel de la République Française Sénat*, 10 mars 2022: 1250. (in French).*
- “Question de M. Jean-Marie Mizon (Moselle UC)”, *Le Journal Officiel de la République Française Sénat*, 14 juillet 2022: 3508. (in French).*
- “Question de M. Pascal Martin (Seine-Maritime UC)”, *Le Journal Officiel de la République Française Sénat*, 21 avril 2022: 2076. (in French).*
- “Question de M. Pascal Martin (Seine-Maritime UC)”, *Le Journal Officiel de la République Française Sénat*, 28 juillet 2022: 3947. (in French).*
- Rapport d'information № 427 fait au nom de la Commission des finances pour suite à donner à l'enquête de la Cour des comptes, transmise en application de l'article 58-2 de la LOLF sur la scolarisation des élèves allophones. Enregistré à la Présidence du Sénat le 15 mars 2023. Paris: Sénat, 2023. (in French).*
- “Réponse du Ministère de l'économie, des finances et de la souveraineté industrielle et numérique”, *Le Journal Officiel de la République*, 24 novembre 2022: 5890. (in French).*
- “Réponse du Ministère de l'intérieur et des outre-mer”, *Le Journal Officiel de la République*, 15 février 2024: 560. (in French).*
- Sypko, Bogdana. “Kliuchovi tezy informatsiinoho zvituv Senatu “Ukraina: rik viiny. Yaki uroky dlia Frantsii?””, *Istorychni pam'iatky Halychyny. Materialy VIII Kraieznavchoi konferentsii (3 travnia 2023 r.)* (2023): 182–185. (in Ukrainian).*
- Sypko, Bogdana. “Rosiisko-ukrainska viina u svitli roboty Komisii zakordonnykh sprav Natsionalnoi Asamblei Frantsuzkoi Respubliki (2014–2023)”, *Narodoznavchi zoshyty* 1 (175) (2024): 109–118, DOI <https://doi.org/10.15407/nz2024.01.109> (in Ukrainian).*
- Sypko, Bogdana. “Suverenizatsiia Ukrainy kriz pryzmu protokoliv zasidan Natsionalnoi Asamblei Frantsii”, *Narodoznavchi zoshyty* 4 (160) (2021): 775–782, DOI <https://doi.org/10.15407/nz2021.04.775> (in Ukrainian).*
- Sypko, Bogdana. “Ukraina v ofitsiinomu diskursi Frantsuzkoi respubliki (2014–2022)”, *Narodoznavchi zoshyty* 1 (169) (2023): 126–146, <https://doi.org/10.15407/nz2023.01.126> (in Ukrainian).*
- Sypko, Bogdana. “Ukrainske pytannia v informatsiinykh zvityakh profilnykh komisii frantsuzkoho Senatu (2013–2023)”, *Naukovi zoshyty istorychnoho fakultetu Lvivskoho universytetu. Zbirnyk naukovykh prats* 24 (2023): 135–147, DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/fhi.2023.24.4012> (in Ukrainian).*
- Sypko, Bogdana. “Frantsuzka viiskova materialno-tekhnichna dopomoha v otsyntsi komisii natsionalnoi oborony ta zbroynykh syl Natsionalnoi asamblei”, *Zbirnyk materialiv mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii “Ukraina**

ta tsyvilizatsiini vyklyky: dolaiuchy lykholittia viiny (1914 2024)” 12 bereznia 2024 r., Lviv. (Lviv: LNU imeni I. Franka, 2024): 164–168. (in Ukrainian).

Tome VII “Immigration, asile et intégration”. *Avis présenté au nom de la Commission des affaires étrangères sur le projet de la loi de finances pour 2023 (l 273) enregistré à la Présidence de l’AN le 26 octobre 2022.* Paris: Assemblée Nationale, 2022. (in French).

Vidnianskyi, Stepan i Martynov, Andrii. *Rosiisko-ukrainska viina ta mizhnarodne spivtovarystvo.* Kyiv: Instytut istorii Ukrainy, 2023. (in Ukrainian).

Zbroia rosiisko-ukrainskoi viiny 2022–2023 rokiv: Dovidnyk-kataloh osnovnykh zrazkiv ozbroiennia ta viiskovoi tekhniki, yaki zastosovувались протyборчymi storonamy pid chas vidsichi shyrokomasshtabnoho vtorhnennia rf v Ukrainu (24.02.2022 – 30.06.2023). Kyiv: Lira-K, 2023. (in Ukrainian).

THE ISSUE OF UKRAINIAN REFUGEES IN THE OFFICIAL DISCOURSE OF FRENCH REPUBLIC (2022–2023)

Bogdana SYPKO

The Ivan Franko National University of Lviv
Department of World History of Modern Times
1 Universytetska str., 79000, Lviv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3136-9340>

The article, based on transcripts of speeches and interviews of French relevant ministers, as well as information reports of Senate and National Assembly, analyzes how the issue of Ukrainian refugees was presented in the official discourse of the French Republic at the initial stage of the large-scale invasion of Russia. The work is based on the principles of historicism, essentialism and holism. It was established that the Minister of the Interior of France, Gérald Darmanin, was one of the initiators of application of the temporary protection procedure within the European Union to Ukrainian refugees, which provided them the right to choose the host country and a social package (assistance with settlement, education for children, health insurance, the right to work, etc.). Despite the fact that there was only a small Ukrainian diaspora in France on the eve of the large-scale invasion, on March 9, 2022, the General Secretariat of Defense and National Security of the Republic adopted a national strategy for the reception of persons displaced from Ukraine, which is focused on four postulates: settlement and provision of housing, education of children, provision of medical and social services, access to the labor market. According to official data, the Ukrainian community in France has increased fourfold: if at the beginning of 2022 it numbered 17,000 people, then as of June 2024, another 61,820 Ukrainians used the temporary protection regime.

At the national level, state aid, support of public organizations and French society in general was combined, which became possible thanks to the public consensus on the need to support Ukraine in defense against Russian aggression. It was established that the main leitmotifs of the speeches of the French ministers were the emphasis on several aspects: the need to help Ukrainians as Europeans, the support of Ukrainian women and children at a time when men are fighting for the security of the European continent. It is noteworthy that in each communique the temporary nature of the aid was emphasized – as long as the war in Ukraine continues. The importance of this topic for the French political community is also evidenced by the fact that in the report No. 273 of the member of the Foreign Affairs Commission, Nicolas Metzdorf, registered in the Presidium of the National Assembly on October 26, 2022, a special third section was called “Reception of displaced Ukrainians in France”.

In the first year of a large-scale war, the emphasis was on urgent needs – provision of temporary housing and children’s education. From the beginning of 2023, it moved to the next stage – promoting the employment of adults, for which it was necessary for them to learn the language, as well as the resettlement of Ukrainians who until now lived in private houses of the French in alternative housing. Constant requests by senators, who were often addressed to the wrong ministry, made belated proposals, did not fully take into account the current situation, became a kind of incentive for adapting French state aid to new challenges, but in spite of everything they forced officials to be alert and demonstrated the interest of the French electorate in the Ukrainian issue.

Key words: refugees, global security, Ukraine, immigration policy, Russian-Ukrainian war, Ukrainian diaspora, French Republic, French politicians.